

Władysław Smosarski (1876-1960)

Władysław Antoni Jan Smosarski urodził się 30 września 1876 r. w Warszawie jako syn Władysława i Walerii z Maszatowskich. Ukończył III Gimnazjum Filologiczne w Warszawie, gdzie w czerwcu 1896 roku zdał maturę. W tym samym roku rozpoczął studia na Wydziale Matematyczno-Fizycznym Cesarskiego Uniwersytetu Warszawskiego pod kierunkiem wybitnych matematyków Gieorgija Woronoja i Wasilija Anisimowa. Studia ukończył w 1900 roku i uzyskał stopień kandydata nauk matematyczno-fizycznych. Jego praca kandydacka *O twierdzeniu Dirichleta uogólnionym na sieć równoległościaków* została w 1899 r. nagrodzona Złotym Medalem Uniwersytetu Warszawskiego.

Po ukończeniu studiów rozpoczął pracę, najpierw jako urzędnik w Banku Handlowym w Warszawie (1900-1902), następnie (1902-1904) został kierownikiem V lubelskiego Oddziału Biura Sprawdzania Miar i Wag przy Politechnice Warszawskiej (w związku z tą pracą w 1902 r. odbył podróż do Głównej Izby Miar i Wag w Petersburgu). W latach 1905-1906 był rachmistrzem w firmie elektrotechnicznej „Siemens-Schuckert” i „Siemens-Halskie”.

Od 1906 roku poświęcił się pracy pedagogicznej i naukowej. Najpierw był nauczycielem w prywatnych szkołach średnich. Później, w latach 1909-1912, prowadził wykłady z matematyki, fizyki (początki fizyki i meteorologii) i kosmografii w Prywatnym Seminarium dla Nauczycieli Ludowych w Ursynowie koło Warszawy (w Pałacu Krasieńskich) z polskim językiem nauczania. W 1909 roku rozpoczął też wykłady z matematyki i geometrii analitycznej na Wydziale Rolnym Towarzystwa Kursów Naukowych (TKN), mającym charakter wyższej szkoły rolniczej. Prowadził je do 1911 roku. Po przekształceniu Wydziału Rolnego TKN w Kursy Przemysłowo-Rolnicze przy Muzeum Przemysłu i Rolnictwa (1911-1916), a następnie w Wyższą Szkołę Rolniczą (1916-1918), która po upaństwowieniu przyjęła w 1919 roku nazwę Szkoły Głównej Gospodarstwa Wiejskiego – we wszystkich tych jednostkach, poza wykładami z matematyki i geometrii analitycznej – prowadził również, poczynając od 1912 roku, wykłady z meteorologii.

Jednocześnie w latach 1906-1919 był stałym współpracownikiem, a od 1910 roku zastępcą kierownika, Stacji Centralnej przy warszawskim Muzeum Przemysłu i Rolnictwa, należącej do Sieci Meteorologicznej Warszawskiej. Do zadań Stacji Centralnej (stacja II rzędu) należało nie tylko systematyczne wykonywanie pomiarów meteorologicznych: ciśnienia atmosferycznego, temperatury maksymalnej i minimalnej (termometry w budce meteorologicznej), wilgotności względnej i bezwzględnej (pomiar psychrometryczne), kierunku i siły wiatru (wiatromierz Wilda), opadów atmosferycznych (3 razy dziennie, deszczomierz Hellmanna), usłonecznienia (heliograf Campbella) i natężenia promieniowania słonecznego (aktynometr Chwolsona i pyrhelometr Angstroma), ale również gromadzenie, weryfikacja i opracowywanie obserwacji i pomiarów ze wszystkich (początkowo 60, później ponad 100) stacji różnych rzędów należących do Sieci Meteorologicznej Warszawskiej. W Stacji Centralnej (później Biurze Meteorologicznym) przygotowywano: miesięczne zestawienia obserwacji dla „Pamiętnika Fizjograficznego”, comiesięczne przeglądy pogody, a w okresie wegetacyjnym również biuletyny dziesięciodniowe dla „Gazety Cukrowniczej” oraz codzienne biuletyny pogodowe dla potrzeb pism warszawskich. Podobne miesięczne omówienia przebiegu warunków pogodowych, wraz z krótkimi opisami ciekawych zjawisk meteorologicznych W. Smosarski, poczynając od 1912 roku, często przekazywał do miesięcznika „Ziemia” – organu Komisji Fizjograficznej Polskiego Towarzystwa Krajoznawczego, w którym od 1913 roku był czynnym członkiem Komisji Fizjograficznej.

Latem 1912 roku został delegowany przez Centralne Towarzystwo Rolnicze do Hamburga, gdzie przez miesiąc zaznajamiał się z organizacją służby meteorologicznej w Deutsche Seewarte. Podobny, studyjny wyjazd odbył pod koniec 1913 roku do Głównego Mikołajewskiego Obserwatorium Fizycznego w Petersburgu (Pułkowo). Wyjazdy te umożliwiły mu poznanie struktury sieci obserwacji meteorologicznych funkcjonujących w innych państwach oraz dobre przygotowanie do pełnienia funkcji kustosa (1918-1920) Obserwatorium Astronomicznego im. Jana Jędrzejewicza (które wraz z funkcjonującą przy nim stacją meteorologiczną zostało przejęte w 1912 roku przez Towarzystwo Naukowe Warszawskie) oraz Kierownika Wydziału Sprawdzania Przyrządów (1918-1923) Państwowego Instytutu Meteorologicznego (który powstał w 1918 roku na bazie Sieci Meteorologicznej Warszawskiej).

W listopadzie 1908 roku W. Smosarski został członkiem kooptowanym Komisji Meteorologicznej przy Wydziale III (Nauk matematycznych i przyrodniczych) Towarzystwa Naukowego Warszawskiego (członek korespondent od 1915, rzeczywisty od 1918, zwyczajny od 1929 roku). Towarzystwo to było ukierunkowane na działalność *stricto* naukową. Komisji Meteorologicznej przewodniczył Samuel Dickstein, a sekretarzem był Władysław Gorczyński.

Do 1920 roku W. Smosarski ogłosił kilkanaście artykułów z meteorologii, klimatologii, geometrii i historii nauki. Publikował głównie w „Wiadomościach Matematycznych” (których wydawcą był Samuel Dickstein) oraz „Sprawozdaniach z Posiedzeń Towarzystwa Naukowego Warszawskiego” – patrz spis publikacji. W tym czasie, w dwóch obszernych artykułach pod tytułem *Prace M. Margulesa o wahaniach periodycznych ciśnienia barometrycznego* (część I – 1906, część II – 1907) przedstawił szczegółowe omówienie teorii Maxa Margulesa dotyczących wyjaśnienia zależności zmian dziennych ciśnienia od temperatury, drgań swobodnych w warstwie powietrza oraz klasyfikacji ruchów powietrza w atmosferze. W pracy *O pewnym typie obłoków* (1915) omówił chmury powstające w trakcie tworzenia się poziomych wirów pierścieniowych oraz w strefie linii szkwałów. Zagadnienia optyki atmosferycznej poruszył w pracy *Cienie obłoków na tle nieba i ich związek ze światłem dziennym* (1916), w której analizował związek widoczności i długości cienia obłoku kłębiastego ze zmętnieniem atmosfery, wysokością Słońca i stosunkiem promieniowania rozproszonego do bezpośredniego. Z kolei w pracy *O pewnym zjawisku zmkowym i magnetyzmie ziemskim* (1917) podjął próbę wyjaśnienia związku niektórych zjawisk zmkowych z magnetyzmem ziemskim oraz szczegółowo opisał przebieg roczny elementów zórz obserwowanych w okolicach Warszawy. Zagadnieniom matematycznym poświęcił prace: *W sprawie „nowego twierdzenia o kole”* (1910), *Teoria reszt w oświetleniu teorii grup* (1911), *Nauka o proporcjonalności w geometrii i w arytmetyce* (1913), *Zarys rozwoju geometrii w starożytności, wiekach średnich i epoce odrodzenia* (w *Poradniku dla samouków – Dzieje myśli*, 1911).

W latach 1907-1915 W. Smosarski był członkiem Koła Matematyczno-Fizycznego w Warszawie (od 1909 roku jego sekretarzem) skupiającego polskich wybitnych nauczycieli matematyki i fizyki, którzy chcieli podnieść poziom nauczania tych przedmiotów w szkołach polskich. W tym celu najpierw opracowali nowoczesne programy nauczania (tzw. Program Merański), a później, po ocenie istniejących podręczników, zainicjowali wznowienia i tłumaczenia dobrych podręczników zagranicznych. W ramach tych prac W. Smosarski (przy współudziale Jana Harabaszewskiego i Andrzeja J. Goldsobla) przetłumaczył z j. niemieckiego pracę Artura Oettingena *Szkoła fizyki* (1912, 598 stron), która mogła stać się dobrym podręcznikiem dla wyższych klas szkół średnich i seminariów nauczycielskich z zakresu tego przedmiotu.

Po odzyskaniu przez Polskę niepodległości i powstaniu kilku polskich uniwersytetów W. Smosarski miał nadzieję na objęcie katedry uniwersyteckiej. Taka możliwość pojawiła się w Poznaniu, gdzie w maju 1919 roku uruchomiono Uniwersytet Poznański (UP). Z dniem 1 lipca 1920 roku W. Smosarski zostaje powołany przez Wydział Filozoficzny UP na zastępcę profesora meteorologii i klimatologii oraz na kierownika Obserwatorium Meteorologicznego tegoż Uniwersytetu. Po reorganizacji Uniwersytetu, w marcu 1924 roku utworzono Wydział Rolniczo-Leśny UP i na nim Zakład Meteorologii i Klimatologii pod kierownictwem W. Smosarskiego. Jednocześnie został on mianowany profesorem nadzwyczajnym na tym Wydziale, a we wrześniu 1937 roku – profesorem zwyczajnym meteorologii i klimatologii. Dla studentów Wydziału Rolniczo-Leśnego UP prowadził wykłady i ćwiczenia z meteorologii i klimatologii oraz wykłady z meteorologii rolniczej i matematyki wyższej. Dla studentów geografii na Wydziale Matematyczno-Przyrodniczym – wykłady i ćwiczenia z meteorologii i klimatologii. Z wszystkich tych przedmiotów przeprowadzał też egzaminy (ówcześnie egzamin mógł być prowadzony tylko przez profesora lub dr habilitowanego). Sporadycznie wykładał meteorologię w Warszawie – dla studentów Zakładu Geograficznego na Wydziale Filozoficznym Uniwersytetu Warszawskiego (w latach 1931-1933) i na zaproszenie Państwowego Instytutu Meteorologicznego. Wygłaszał też prelekcje w ramach Powszechnych Wykładów Uniwersyteckich (1921-1930).

Poza zajęciami dydaktycznymi, od 1920 roku, kierował tymczasową Stacją Meteorologiczną przy Collegium Minus UP (do 1935 r.) oraz Obserwatorium Meteorologicznym I rzędu w Gołęczynie (przy Collegium Cieszkowskich, od 1924 roku na Wydziale Rolniczo-Leśnym). W Gołęczynie, oprócz zwyczajnych, terminowych obserwacji meteorologicznych, prowadził również systematyczne badania zjawisk zmkowych, polaryzacji światła nieba, natężenia promieniowania słonecznego oraz elektryczności atmosferycznej. Do 1924 roku prowadził między innymi badania

dotyczące przemian obłoków z zastosowaniem fotografii. W 1924 roku w Obserwatorium skonstruowano instalację do pomiarów elektryczności atmosferycznej (gradientu potencjału elektrycznego ziemi i przewodnictwa powietrza) i przygotowano instalację latawcową do badań aerologicznych. Wyniki prowadzonych w Obserwatorium badań W. Smosarski referuje na wielu międzynarodowych zjazdach i kongresach oraz publikuje w niemieckim czasopiśmie naukowym *Gerlands Beiträge zur Geophysik*. W 1930 roku reprezentuje Polski Komitet Narodowy do spraw Międzynarodowej Unii Geodezyjno-Geofizycznej na jej kongresie w Sztokholmie. W 1931 roku uczestniczy w Zjeździe Niemieckiego i Austriackiego Towarzystwa Meteorologicznego w Wiedniu. W lipcu 1932 roku wygłasza referat na Międzynarodowym Kongresie Elektryczności w Paryżu (*Sur l'exactitude des mesures du champ électrique terrestre et de la conductibilité de l'air et sur les corrections d'isolament d'après les observations visuelles*). Będąc od 1923 roku członkiem Polskiej Akademii Umiejętności (Wydział Matematyczno-Przyrodniczy – Komisja Fizjograficzna) reprezentuje ją w 1933 roku na Kongresie Międzynarodowej Unii Geodezyjno-Geofizycznej w Lizbonie, gdzie przedstawia referat *Sur la corrélation du champ électrique terrestre et de la conductibilité de l'air atmosphérique*.

W. Smosarski przez wiele lat współpracował z Paulem Grunerem (profesorem fizyki teoretycznej) na Uniwersytecie w Bernie (Szwajcaria) w sprawie obserwacji zmrokowych i ich związku z magnetyzmem ziemskim. Nic zatem dziwnego, że gdy Międzynarodowy Komitet Meteorologiczny rozpoczął przygotowania do uruchomienia II Roku Polarnego (1932-1933), w czasie którego miano przeprowadzić równoczesne badania elektryczności atmosfery, zjawisk jonosferycznych (zory polarnej) i magnetyzmu ziemskiego, Państwowy Instytut Meteorologiczny z upoważnienia rządu, powołał w 1930 roku W. Smosarskiego w skład Polskiej Narodowej Komisji Roku Polarnego. Przez czas trwania II Roku Polarnego W. Smosarski prowadził w Poznaniu dodatkowe, uzgodnione z Paulem Grunerem, obserwacje zjawisk zmrokowych. Wyniki tych obserwacji referował w „*Mitteilungen der Naturforschenden Gesellschaft zu Bern*“.

Kolejne wyniki swoich badań prezentował na Kongresie Międzynarodowej Unii Geodezyjnej i Geofizycznej w Edynburgu (1936) oraz III Polskim Zjeździe Matematycznym w Warszawie (1937). W sierpniu 1939 roku wyjechał jako delegat Polskiej Akademii Umiejętności do Waszyngtonu na Kongres Międzynarodowej Unii Geodezyjno-Geofizycznej. Wybuch II wojny światowej uniemożliwił mu powrót do kraju. We wrześniu 1939 roku wrócił jednak do Europy, początkowo do Bordeaux, a w styczniu 1940 roku udał się do Paryża, gdzie na zaproszenie prof. Jeana Charlesa Mauraina pracował przez cały okres wojny w Institut de Physique du Globe (Uniwersytet Paryski) i zajmował się zagadnieniami optyki atmosferycznej.

Zaraz po zakończeniu działań wojennych, w lipcu 1945 roku, powrócił do Poznania i z dniem 21 grudnia 1945 roku objął poprzednio zajmowaną katedrę. W czasie wojny budynek Zakładu Meteorologii i Obserwatorium Meteorologicznego w Gołębiniu uległy dużemu zniszczeniu. Biblioteka i instrumentarium Obserwatorium przeniesione przez okupanta do centrum Poznania także zostały częściowo zniszczone. Należało zatem przystąpić na nowo do organizacji Zakładu. Najdłużej, przeszło pięć lat, trwało uzupełnianie instrumentarium Obserwatorium. Mimo tych braków, bardzo szybko, bo już w końcu października 1945 roku W. Smosarski rozpoczął wykłady i ćwiczenia z meteorologii oraz dodatkowo wykłady z matematyki i fizyki na Wydziale Rolniczo-Leśnym Uniwersytetu Poznańskiego. W 1951 roku, kiedy to na podstawie rozporządzenia Rady Ministrów, na bazie Wydziału Rolniczo-Leśnego i Studium Ogrodniczego UP utworzono Wyższą Szkołę Rolniczą (WSR), W. Smosarski został profesorem zwyczajnym meteorologii i klimatologii na WSR oraz kierownikiem Katedry Meteorologii i Klimatologii na Wydziale Rolniczym. Sprawy organizacyjne i administracyjne raz jeszcze zajęły mu wiele czasu. W listopadzie 1953 roku, decyzją Centralnej Komisji Kwalifikacyjnej dla Pracowników Nauki, otrzymał stopień doktora nauk fizycznych. W Katedrze Meteorologii WSR mimo przekroczenia wieku emerytalnego pracował do śmierci. Choć zdrowie i siły zaczęły go powoli opuszczać, to nie zrezygnował z ani jednej obserwacji, czy wykładu. Nawet w czasie choroby wychodził do parku przy Obserwatorium dla dokonania terminowej obserwacji. Był dobrym metodykiem, który trudne zagadnienia wykladał w przystępny i zrozumiały sposób posługując się piękną polszczyzną.

W okresie pracy na Uniwersytecie Poznańskim głównym kierunkiem jego zainteresowań naukowych i badań były zagadnienia optyki zjawisk zmrokowych i elektryczności atmosferycznej, którym poświęcił kilkanaście publikacji, uważanych za klasyczne w tej dziedzinie, m. in. *Spostrzeżenia zmrokowe* (cz. I – 1921, cz. II – 1927), *Polarisationsgrad des Himmelslichtes und Lage des Neutralen-punktes von Arago* (1930), *Die Polarisation des Himmelslichtes und ihr Zusammenhagen mit anderen meteorologischen Elementen* (1931), *Über die Polarisation des Himmelslichtes* (1933), *Elektryczność atmosferyczna pod Poznaniem* (1934), *Dämmerungsfarben-Intensität in den Jahren 1913-1936* (1937).

Drugą dziedziną badań W. Smosarskiego były zagadnienia klimatologiczne. Prowadził obserwacje i badania nad okresowymi przebiegami temperatury, opadów, burz, jonizacji powietrza atmosferycznego w Polsce północno-zachodniej mające praktyczne wykorzystanie w rolnictwie i leśnictwie. Były to m.in. *Badania teoretyczne wahań temperatury na powierzchni ziemi* (1922), *Temperatura i opady na Pomorzu podług obserwacji wieloletnich* (1923),

Temperatura i opady na Śląsku podług obserwacji wieloletnich (1923), *Temperatura i opady w Wielkopolsce* (1925), *Przebieg dobowy elementów meteorologicznych w Poznaniu oraz uwagi teoretyczne z dodatkiem tabeli klimatycznej Poznania* (1929), *Versuch einer Theorie der periodischen Temperaturänderungen an der Erdoberflächen* (1929), *Temperatura gruntu w Poznaniu* (1935), *Klimat województwa poznańskiego* (1937), *Klimat województwa pomorskiego* (1947), *Bieg dobowy opadów i burz w Poznaniu* (1952), *Temperatura gleby w Poznaniu 1926-1954* (1956). W tej grupie prac do najważniejszych w dorobku W. Smosarskiego zaliczyć należy prace omawiające wieloletnie obserwacje temperatury i opadów na Pomorzu, Śląsku i w Wielkopolsce powstałe po szczegółowej kwerendzie roczników Pruskiego Instytutu Meteorologicznego w Berlinie („Preussische Statistik”, „Ergebnisse der Meteorologischen Beobachtungen”). Zebrany materiał pozwolił mu nie tylko na charakterystykę zmian temperatury powietrza na tych obszarach w okresie 1848-1918 (Koszalin, Chojnice, Bydgoszcz, Poznań, Zechen-Góra-Wschowa) i analizy przestrzenne zmienności opadów w Wielkopolsce w okresie 1890-1918, ale również na rozważania dotyczące zmian w długości okresu wegetacyjnego czy wpływu środowiska miejskiego na temperaturę powietrza. Porównując obserwacje temperatury powietrza prowadzone w śródmieściu Poznania i na jego peryferiach (Jeżyce) w latach 1891-1897 W. Smosarski wykazał ocieplający wpływ zabudowy szczególnie wyraźnie widoczny zimą i stwierdził że przebieg różnic temperatury w ciągu roku był podobny do tego jaki stwierdzono w Sztokholmie, a odwrotny do przebiegu analogicznych różnic w Warszawie, Berlinie i Wiedniu podawanych przez W. Gorczyńskiego.

Był też autorem skryptu dla studentów rolnictwa i leśnictwa *Meteorologia*, który miał kilka wydań (I – 1924, II – 1952, III – 1954 i 1957) i cieszył się dużym zainteresowaniem studentów. Łącznie ogłosił ok. 80 prac o znaczeniu teoretycznym i praktycznym dla potrzeb rolniczych oraz liczne drobne spostrzeżenia meteorologiczne i artykuły popularnonaukowe – patrz spis publikacji.

Władysław Smosarski brał udział w wielu krajowych i zagranicznych zjazdach oraz konferencjach naukowych, występując z referatami i komunikatami, m.in. na: I Zjeździe Słowiańskich Geografów i Etnografów w Pradze (1924), Międzynarodowym Zjeździe Radiofonicznym w Paryżu (1924), II Zjeździe Słowiańskich Geografów i Etnografów w Poznaniu (1927), II Międzynarodowym Kongresie Elektryczności w Paryżu (1932), VII Zjeździe Fizyków Polskich w Krakowie (1934), VI Kongresie Międzynarodowej Unii Geodezyjnej i Geofizycznej w Edynburgu (1936), III Polskim Zjeździe Matematycznym w Warszawie (1937), Kongresie Międzynarodowej Unii Geodezji i Geofizyki w Waszyngtonie (1939). Brał udział w zjazdach austriackich i niemieckich towarzystw meteorologicznych w Dreźnie (1928), Davos (1929) i Wiedniu (1931).

Był członkiem wielu towarzystw naukowych, między innymi w latach 1907-1915 Koła Matematyczno-Fizycznego w Warszawie (od 1909 r. jego sekretarzem), Polskiego Towarzystwa Matematycznego (od 1920 r.), Polskiego Towarzystwa Fizycznego (od 1920 r.), Komisji Meteorologicznej przy Wydziale III Towarzystwa Naukowego Warszawskiego (członek od 1909, członek korespondent od 1915 r., rzeczywisty od 1918, zwyczajny od 1929 r.), Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk (członek od 1921 r. Komisji Matematyczno-Przyrodniczej, od 1949 r. Wydziału Matematyczno-Przyrodniczego, od 1952 r. członek Komitetu Nauk Technicznych, od 1959 r. – Nauk Podstawowych Stosowanych). Współpracował z międzynarodową Unią Geodezyjną i Geofizyczną i reprezentował polskich meteorologów, wygłaszając referaty na jej kongresach. W 1947 r. był współzałożycielem Polskiego Towarzystwa Meteorologicznego i Hydrologicznego, które nadało mu tytuł członka honorowego.

Od 1945 r. należał do Stronnictwa Demokratycznego, w latach 1950-1953 był członkiem Klubu Demokratycznej Profesury. Władysław Smosarski został odznaczony Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski. W 1907 roku ożenił się z nauczycielką geografii – Kazimierą Kaszubską. Małżeństwo miało dwoje synów: Jerzego i Mirosława. Zmarł 21 maja 1960 roku i pochowany został w dniu 24 maja na Cmentarzu Sołackim św. Jana Vianey przy ul. Lutyckiej w Poznaniu (kwatery: św. Anny, rząd: 7, miejsce: 29). W 1997 roku imieniem Władysława Smosarskiego nazwano jedno z audytoriów w Collegium im. Cieszkowskich Akademii Rolniczej w Poznaniu.

Publikacje Władysława Smosarskiego:

1906 – Prace M. Margulesa o wahaniamiach periodycznych ciśnienia barometrycznego. Wiadomości Matematyczne, tom 10, zeszyt 4-5-6, s. 181-207.

1907 – Prace M. Margulesa o wahaniamiach periodycznych ciśnienia barometrycznego. Część II. Wiadomości Matematyczne, tom 11, zeszyt 1-4, s. 26-60.

1908 – O treści nowoodkrytego traktatu Archimedesesa. Dodatek do Wiadomości Matematycznych.

1910 – Długość usłonecznienia w Warszawie. Sprawozdania z Posiedzeń Towarzystwa Naukowego Warszawskiego, tom 3, numer 5, s. 235-246.

- 1910 – W sprawie „nowego twierdzenia o kole”. *Wiadomości Matematyczne*, tom 14, zeszyt 1-4, s. 87-89.
- 1911 – Teoria reszt w oświetleniu teorii grup. *Wiadomości Matematyczne*, tom 15, zeszyt 1-4, s. 105-115.
- 1911 – Zarys rozwoju geometrii w starożytności, wiekach średnich i w epoce odrodzenia. [w:] *Poradnik dla samouków – Dzieje myśli*, tom 1, zeszyt 2. Wydawnictwo Aleksandra Heflicha i Stanisława Michalskiego, Warszawa, s. 181-220.
- 1912 – Szkoła fizyki: szczególnie dla samouctwa napisał dr Artur Oettingen. Nakład i druk Towarzystwa Akcyjnego S. Orgelbranda S-ów, Skład Główny w Księgarni E. Wendego i Spółki, Warszawa – przekład z j. niemieckiego przy współdziałaniu I. Harabaszeńskiego i A. J. Goldsobla, s. XV + 598.
- 1913 – Nauka o proporcjonalności w geometrii i w arytmetyce. *Wektor* – dodatek do *Wiadomości Matematycznych*, tom 3, nr 4, s.157-163.
- 1913 – O przejściu minimum barometrycznego na ziemiach polskich w początku sierpnia 1912 r. *Sprawozdania z Posiedzeń Towarzystwa Naukowego Warszawskiego*, tom 6, numer 3, s. 234-247.
- 1914 – Burze w Królestwie Polskim w roku 1912. *Sprawozdania z Posiedzeń Towarzystwa Naukowego Warszawskiego*, tom 7, s. 323-337.
- 1915 – O pewnym typie obłoków. *Sprawozdania z Posiedzeń Towarzystwa Naukowego Warszawskiego*, tom 8, numer 6, s. 366-377.
- 1916 – Cienie obłoków na tle nieba i ich związek ze światłem dziennym. *Sprawozdania z Posiedzeń Towarzystwa Naukowego Warszawskiego*, tom 9, numer 7, s. 777-801.
- 1916 – Klein P. *Meteorologia ogólna* (tłum. R. Mareckiego). *Wiadomości Matematyczne*, tom 20, s. 117-121 (recenzja).
- 1916 – Merecki R. *Klimatologia Ziemi Polskich*. *Wiadomości Matematyczne*, tom 20, s. 111-117 (recenzja).
- 1916 – Przebieg pogody w roku 1915. *Wiadomości Matematyczne*, tom 20, s. 277-280.
- 1917 – Bjerknes V. *Meteorologia dynamiczna i hydrografia*. *Wiadomości Matematyczne*, tom 21, s. 95-108 (recenzja).
- 1917 – O pewnym zjawisku zmrokowym i magnetyzmie ziemskim. *Sprawozdania z Posiedzeń Towarzystwa Naukowego Warszawskiego*, tom 10, numer 8, s. 939-963.
- 1917 – Wegener A. *Termodynamika atmosfery*. *Wiadomości Matematyczne*, tom 21, s. 239-242 (recenzja).
- 1918 – Niezwykła szadź i osobliwy szron. *Sprawozdania z Posiedzeń Towarzystwa Naukowego Warszawskiego*, tom 11, numer 4, s. 431-442.
- 1918 – Pojęcie stosunku. *Nauczanie Matematyczne i Fizyczne*, tom s, nr 8, s.23-27.
- 1919 – Równowaga promieniowa atmosfery (według R. Emdena). *Wiadomości Matematyczne*, tom 23, zeszyt 1-3, s. 129-142.
- 1921 – Kilka obserwacji zanikania obłoków kłębiastych. *Prace Komisji Matematyczno-Przyrodniczej – Poznańskie Towarzystwo Przyjaciół Nauk, Seria D (matematyka i fizyka)*, tom 1, zeszyt 1, s. 1-12.
- 1921 – Spostrzeżenia zmkowe. *Prace Komisji Matematyczno-Przyrodniczej – Poznańskie Towarzystwo Przyjaciół Nauk, Seria D (matematyka i fizyka)*, tom 1, zeszyt 2, s. 49-83.
- 1922 – Badania teoretyczne wahań temperatury na powierzchni Ziemi. *Prace Komisji Matematyczno-Przyrodniczej – Towarzystwa Przyjaciół Nauk, Seria D (matematyka i fizyka)*, zeszyt 3, s. 101-160.
- 1923 – Temperatura i opady na Pomorzu podług obserwacji wieloletnich. *Roczniki Nauk Rolniczych*, tom 9, zeszyt 3, s. 504-520.
- 1923 – Temperatura i opady na Śląsku podług obserwacji wieloletnich. *Roczniki Nauk Rolniczych*, tom 10, s. 364-382.
- 1923 – Temperatura i opady w Wielkopolsce podług obserwacji wieloletnich: z obserwatorium meteorologicznego Uniwersytetu Poznańskiego. *Roczniki Nauk Rolniczych*, tom 9, zeszyt 1, s. 5-17.
- 1924 – *Meteorologia*. Drukarnia Uniwersytetu Poznańskiego, Poznań. Skład główny Księgarnia Gebethnera i Wolffa, 190 s.
- 1925 – Temperatura i opady w Wielkopolsce. *Prace Komisji Matematyczno-Przyrodniczej – Poznańskie Towarzystwo Przyjaciół Nauk, Seria A*, tom 21, s. 75-176.

- 1926 – Sur les variations periodiques de la temperature. [w:] Sbornik I Sjezda Slovanských Geografů a Etnografů v Praze 1924. Geografický Ustav Karlovy University, Praha, s. 114-115.
- 1927 – Pomiary elektryczności atmosferycznej w Poznaniu. Prace Meteorologiczne i Hydrograficzne, zeszyt 4, Warszawa, s. 53-59.
- 1927 – Pomiary punktu neutralnego polaryzacji atmosferycznej (1917-1927). Prace Meteorologiczne i Hydrograficzne, zeszyt 4, Warszawa, s. 83-100.
- 1927 – Spostrzeżenia zmrokowe. Część druga. Prace Meteorologiczne i Hydrograficzne, zeszyt 4, Warszawa, s. 60-82.
- 1929 – Observations concernant la polarisation de la lumière diffuse du ciel (Obserwacje nad polaryzacją światła rozproszonego nieba). [w:] II Zjazd Słowiańskich Geografów i Etnografów w Polsce 1927. Referaty. Sekcja I, Kraków, s. 70-71.
- 1929 – Przebieg dobowy elementów meteorologicznych w Poznaniu z uwagami teoretycznymi z dodatkiem tabeli klimatycznej Poznania. Prace Meteorologiczne i Hydrograficzne, zeszyt 6, Warszawa, s. 82.
- 1929 – Une étude d'électricité atmosphérique a Poznań (Studium nad elektrycznością atmosferyczną w Poznaniu). [w:] II Zjazd Słowiańskich Geografów i Etnografów w Polsce 1927. Referaty. Sekcja I, Kraków, s. 70.
- 1929 – Versuch einer Theorie der periodischen Temperaturänderungen an der Erdoberfläche. Gerlands Beiträge zur Geophysik, Band 22, s. 400-409.
- 1930 – Klimat województwa poznańskiego. Czasopismo Geograficzne, tom 8, zeszyt 1-2, s. 10-11.
- 1930 – Polarisationsgrad des Himmelslichtes und Lage des Neutralen-punktes von Arago. Gerlands Beiträge zur Geophysik, Band 27, s. 426-436.
- 1930 – Ringerscheinung um den Gegen Sonnenpunkt. Meteorologische Zeitschrift, Heft 3, s. 117.
- 1931 – Die Polarisation des Himmelslichtes und ihr Zusammenhagen mit anderen meteorologischen Elementen. Gerlands Beiträge zur Geophysik, Band 30, s.408-424.
- 1931 – Durchlässigkeit der Atmosphäre bei mittlerer gleichmässiger Trübung durch die Wolkenelemente. Gerlands Beiträge zur Geophysik, Band 34, s. 77-84.
- 1931 – Sonnenkranz am blauen Himmel. Meteorologische Zeitschrift, Band 48, Heft 11, s.433-434.
- 1932 – Sur l'exactitude des mesures du champ électrique terrestre et de la conductibilité de l'air et sur les corrections d'isolament d'après les observations visuelles. Congres International d'Électricité, Paris, Vol. 12, s. 135-138.
- 1933 – Polarisation des Himmelslichtes in der Dammerung (Polaryzacja światła nieba o zmroku. Sprawozdania Towarzystwa Naukowego, Warszawa, Wydział III, tom 26, nr 4-6, s. 52-55.
- 1933 – Über die Polarisation des Himmelslichtes. Gerlands Beiträge zur Geophysik, Band 38, s. 97-111.
- 1933 – Weitere Nachrichten über den Sternschuppenfall vom 9 Oktober 1933. Astronomische Nachrichten, Vol. 250, s. 5986.
- 1934 – Deszcz meteorów 9 października 1933 obserwowany w Poznaniu. Sprawozdania Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk, nr 1-2, s. 54-55.
- 1934 – Elektryczność atmosferyczna pod Poznaniem. Roczniki Nauk Rolniczych i Leśnych, Poznań, tom 33, zeszyt 1, s.1-12.
- 1934 – Polaryzacja światła nieba o zmroku. Biuletyn Towarzystwa Geofizyki, nr 9/10, s. 7-10.
- 1934 – Sprawozdanie Zakładu Meteorologii i Klimatologii Uniwersytetu Poznańskiego za lata 1923/4–1933/4. [w:] Sprawozdania Wydziału Rolniczo-Leśnego Uniwersytetu Poznańskiego za lata 1919/20–1933/34, 8 s.
- 1934 – Sur la corrélation du champ électrique terrestre et de la conductibilité de l'air. UGGI, Bulletin Association de Magnétisme et Electricité Terrestres, C.R. Assemblée, vol. 9, s. 327-328.
- 1935 – Temperatura gruntu w Poznaniu. Roczniki Nauk Rolniczych i Leśnych, Poznań, tom 34, zeszyt 3, s. 329-342.
- 1936 – Polarisation des Himmelslichtes im Weltpol und andere Beobachtungen. Gerlands Beiträge zur Geophysik Band 48, s. 213-224.

- 1936 – Sur les caractéristiques de l'appareil de Gerdien et leur variation saisonniere. UGGI, Bulletin Association de Magnétisme et Electricité Terrestres, C.R. Assemblée, vol. 10, s. 375-378.
- 1937 – Dämmerungsfarben-Intensität in den Jahren 1913-1936. Gerlands Beiträge zur Geophysik, Band 50, s. 252-263.
- 1937 – Klimat województwa poznańskiego. Roczniki Nauk Rolniczych i Leśnych, Poznań, tom 42, s. 1-9.
- 1938 – Długotrwałe wahania klimatyczne w Poznaniu. Roczniki Nauk Rolniczych i Leśnych, Poznań, tom 44, s. 323-330.
- 1938 – Zorza polarna 25 stycznia 1938 roku w Poznaniu, oglądana w Obserwatorium Meteorologicznym na Gołębiniu (52°26'N, 16°53'E). Sprawozdania Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk nr 1 za I kwartał 1938 r., s. 48-51.
- 1938 – Zur Theorie des Cornu-Photopolarimeters. Gerlands Beiträge zur Geophysik, Band 54, s. 235-244.
- 1939 – Mesures comparatives de la conductibilité de l'air. UGGI, Bulletin Association de Magnétisme et Electricité Terrestres, C.R. Assemblée, Vol. 11, s. 454-458.
- 1944 – Etoiles au crépuscule. Annales de l'institut de physique du globe de l'Université de Paris et du Bureau central de magnetisme terrestre, Vol. 22, s. 69-81.
- 1944 – La Cirrus en forme de tore. La Meteorologie, VII-XII, s. 225-226.
- 1944 – Théorie du photopolarimètre de Cornu. Revue d'optique théorique et instrumentale, tom 23, No. 7-9, s. 169-179.
- 1945 – Un Cirrus nacré extraordinaire a Paris. Annales de Geophysique, Vol. 1, Nr. 3, s. 275.
- 1946 – Intensité et polarisation de la lumière atmosphérique. Annales Geophysicae, Vol. 2: nr. 1, s. 1-18.
- 1947 – Klimat województwa pomorskiego. Rocznik Nauk Rolniczych i Leśnych, Poznań, tom 49, s. 1-9.
- 1947 – Les tétraedres do volume Maximum inscrits dans un ellipsoide. Bulletin de la Société des Amis des Sciences et des Lettres de Poznań. Série B, Sciences Mathématiques et Naturelles, nr 8, s. 45-46.
- 1947 – Polarisation de la lumiere atmospherique et radiation solaire. Bulletin de la Société des amis des sciences et des lettres de Poznań. Série B, Sciences mathématiques et naturelles, nr 8, s. 35-55.
- 1948 – Quelques résultats des observations simultanées du champ électrique de la conductibilité et des phénomènes météorologiques. Bulletin de la Société des Amis des Sciences et des Lettres de Poznań. Série B, Sciences Mathématiques et Naturelles, nr 9, s. 143-145.
- 1949 – Polaryzacja atmosferyczna i promieniowanie słoneczne. Przegląd Meteorologiczny i Hydrologiczny, Warszawa, s. 148-165.
- 1949 – Surface des tétraedres de volume Maximum inscrits dans un ellipsoide. Bulletin de la Société des amis des sciences et des lettres de Poznań. Série B. Sciences mathématiques et naturelles, nr X, s. 40-49.
- 1951 – Polarisation de la lumiere atmospherique et radiation solaire. Bulletin de la Société des amis des sciences et des lettres de Poznań. Série B. Sciences mathématiques et naturelles, nr 11, s. 23-37.
- 1951 – Polaryzacja atmosferyczna i promieniowanie słoneczne. Przegląd Meteorologiczny, s. 148-165.
- 1952 – Bieg dobowy opadów i burz w Poznaniu. Prace Komisji Matematyczno-Przyrodniczej, Poznańskie Towarzystwo Przyjaciół Nauk, Wydział Matematyczno-Przyrodniczy, tom 6, zeszyt 14, s. 307-328.
- 1952 – Meteorologia, Wyd. 2. Zakład Produkcji Skryptów, Wyższa Szkoła Rolnicza w Poznaniu; PWN, 129 s.
- 1953 – Electricité atmosphérique a Poznań. Acta Geophysica Polonica, tom 1, s. 32-43.
- 1953 – Jonizacja powietrza atmosferycznego w Poznaniu. Prace Komisji Matematyczno-Przyrodniczej, Poznańskie Towarzystwo Przyjaciół Nauk, Wydział Matematyczno-Przyrodniczy, tom 6, zeszyt 16, s. 353-368.
- 1953 – Polarisation de la lumiere atmosphérique, l'eclaircissement et le couleurs crépusculaires. Bulletin de la Société des amis des sciences et des lettres de Poznań. Série B. Sciences mathématiques et naturelles, nr 12, s. 87-106.
- 1954 – Meteorologia. Wyd. 3. Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Poznań, 129 s.

- 1955 – Władysław Gorczyński. Sprawozdania Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk, nr 1, s. 116-117.
- 1955 – La pression atmosphérique et la température du sol sous une couche de neige. Acta Geophysica Polonica, tom 3, nr 3, s. 103-109.
- 1956 – Temperatura gleby w Poznaniu (1926-1954). Prace Komisji Matematyczno-Przyrodniczej, Poznańskie Towarzystwo Przyjaciół Nauk, Wydział Matematyczno-Przyrodniczy, tom 7, zeszyt 3, s. 69-97.
- 1957 – Meteorologia. Wyd. 3. PWN, Poznań, 97 s.

Anna Styszyńska

Na podstawie:

Bibliografia Geografii Polskiej, 1918-1960, IGiPZ PAN, Warszawa.

Dzieje nauk geograficznych i geologicznych na Uniwersytecie w Poznaniu. Tom II – Biografie, 2012. Praca zbiorowa, Wydawnictwo PTPN, Poznań (fot. 29 – zdjęcie portretu autorstwa Cezarego Zamojskiego).

Dzięczkowski A., 1999-2000, Smosarski Władysław Antoni. [w:] H. Markiewicz (red.), Polski Słownik Biograficzny, tom 39, s.353.

Matysiak J., 2019. Materiały Władysława Smosarskiego (1876-1960) P. III-19. Polska Akademia Nauk Archiwum w Warszawie oddział w Poznaniu (<http://www.archpan.poznan.pl/wp-content/uploads/2019/04/Materia%C5%82y-W%C5%82adys%C5%82awa-Smosarskiego-1876-1960-sygn.-P-III-19.pdf>)

Smosarski W., 1934. Sprawozdanie Zakładu Meteorologii i Klimatologii Uniwersytetu Poznańskiego za lata 1923-4 – 1933-4. [w:] Sprawozdania Wydziału Rolno-Leśnego Uniwersytetu Poznańskiego za lata 1919/20-1934/34. Drukarnia Uniwersytetu Poznańskiego.

Witkowski J., 1961. Władysław Smosarski 1876-1960. Wspomnienia pośmiertne. Przegląd Geofizyczny, rocznik 6, zeszyt 1-2, s. 63-66.

Witkowski J., Ołpińska-Warzechowa Kazimiera, 1961. Spis prac naukowych prof. dr Władysława Smosarskiego. Przegląd Geofizyczny, rocznik 6, zeszyt 3, s. 213-216.